

Uvedba tožilske policije kot poroka za učinkovito preiskavo domnevnega državnega nasilja

Miroslav Žaberl¹

Človekovo življenje, njegova fizična in psihična celovitost ter dostojanstvo so vrednote, ki so v hierarhiji človekovih pravic najvišje in jih kot takšne varujejo ustave posameznih držav in mnogi mednarodni dokumenti. Prav v navedene pravice posegajo policisti in druge uradne osebe z izvajanjem določenih pooblastil. Državam je z mednarodnimi dokumenti naložena dolžnost, da se načeloma vzdržijo posegov v navedene pravice. Zato je pomembna dolžnost vsake države, da učinkovito varuje navedene temeljne pravice in da nepristransko razižče morebitne neutemeljene posege represivnih državnih organov v navedene pravice.

Republika Slovenija je bila v zadnjih šestih letih v dveh primerih obsojena pred Evropskim sodiščem za človekove pravice zaradi nehumanega policijskega ravnanja in v obeh primerih ji je sodišče očitalo, da ni poskrbela za učinkovito preiskavo domnevnega policijskega nasilja. Enako je zaključilo tudi slovensko Ustavno sodišče, ko je odločalo o policijskem ukrepanju v primeru smrti osumljenca pri izvedbi policijske aretacije. Kakšna naj bi bila neodvisna preiskava, ali smo v Republiki Sloveniji z ustanovitvijo posebnega tožilskega oddelka s tožilskimi policisti (pri)dobili ustrezen organ in kakšne so še možne rešitve obravnavane problematike, je tema navedenega prispevka.

Ključne besede: pravica do življenja, prepoved mučenja, učinkovita preiskava, tožilska policija

UDK: 351.74+343.353.13

1 Pravica do življenja ter prepoved mučenja in državna uporaba sile

1.1 Pravica do življenja kot neodtujljiva človekova pravica in državna uporaba smrtonosne sile

Človekovo življenje je nedotakljivo, je določeno v Ustavi Republike Slovenije, ki daje še poseben pomen tej najvišji vrednoti z določilom, da v naši državi ni smrtnih kazni.² Gre za eno od temeljnih človekovih pravic, katere prevladujoč vpliv med ustavno zagotovljenimi pravicami ni potrebno posebej poudarjati.

Dimitrijević et. al. (2004: 164) piše, da tisti, ki verjamejo v obstoj nekega višjega, naravnega prava, menijo, da se pravica do življenja predpostavlja in da ni odvisna od posebnega varstva pozitivnega prava. Na to nakazuje tudi besedilo prvega odstavka 6. člena Pakta o državljanskih in političnih pravicah, ki pravico do življenja opredeljuje kot *prirojeno pravico*.³ Rover

(2002: 268) ob tem še navaja, da pakt namenoma uporablja tridimni sedanjik, »da vsakdo ima prirojeno pravico... in ne »naj ima«, s čimer želi poudariti izvirnost in ne derivativnost navedene temeljne človekove pravice.

Pravica do življenja je vsekakor glavna človekova pravica,⁴ saj so brez učinkovitih jamstev zanjo vse druge človekove pravice nesmiselne. Zato je ta pravica razglašena tudi z mednarodnimi dokumenti s področja človekovih pravic, kot so Splošna deklaracija o človekovih pravicah⁵, Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah⁶ ter Evropska konvencija o človekovih pravicah⁷.

⁴ Odbor za človekove pravice, ki je organ za spremljanje izvrševanja Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah, je v zvezi s to pravico med drugim zapisal: »To je največja pravica, od katere ni dovoljeno nobeno odstopanje, niti v izrednem stanju, ki ogroža življenje naroda ... To je pravica, ki se ne more razlagati z omejitvami.« (Rover, 2002, str. 268)

⁵ Splošna deklaracija o človekovih pravicah v 3. členu preprosto in jasno pove: »Vsakdo ima pravico do življenja...«

⁷ Mednarodni pakt o državljanskih in človekovih pravicah v celotnem prvem odstavku 6. člena določa: »Vsak človek ima prirojeno pravico do življenja. Ta pravica mora biti zakonsko varovana. Nikomur ne sme biti življenje nezakonito in samovoljno odvzeto.«

⁷ Evropska konvencija o človekovih pravicah v prvi točki 2. člena določa:

(1) Pravica vsakogar do življenja je zavarovana z zakonom. Nikomur ne sme biti življenje namerno odvzeto, razen ob izvršitvi sodbe,

¹ Miroslav Žaberl, univ. dipl. pravnik, sekretar na Ministrstvu za notranje zadeve v Ljubljani, predavatelj na Fakulteti za varnostne vede v Ljubljani ter doktorski kandidat na Pravni fakulteti v Ljubljani.

² Primerjaj 17. člen Ustave Republike Slovenije.

³ Mednarodni pakt o državljanskih in človekovih pravicah v prvem odstavku 6. člena določa: »Vsak človek ima prirojeno pravico do življenja...«

Vsi ti dokumenti nakazujejo na temeljne prvine te osnovne človekove pravice in na dolžnost države, da jo formalno (zakonsko) zavaruje in materialno varuje. Ali lahko torej trdimo, da je ta pravica absolutna in da vanjo ni dovoljeno posegati? Tudi na to vprašanje nam dajejo odgovor temeljni pravni akti, ki to neodtujljivo pravico tudi določajo.

Iz doktrine primarnega varstva človekovega življenja in drugih človekovih pravic, kot izhaja iz tretjega odstavka 15. člena Ustave RS in drugih dokumentih univerzalnega varstva človekovih pravic, je razvidno, da je življenje enega človeka omejeno s pravico do življenja drugega. Kakor navaja Klemenčič s sodelavci (2002: 106), se zato tudi v državah, kjer sicer ne poznajo smrtnih kazni, ne morejo izogniti potrebi, da imajo njihovi organi oblasti zakonito možnost uporabe smrtonosne sile oziroma smrtonosnega sredstva in določen način omejevanja pravice do življenja.

Na to dejstvo nakazujejo tudi določila Evropske konvencije o človekovih pravicah, kjer so v členu, ki določa neodtujljivo pravico do življenja, določene tudi izjeme, ko je mogoče v to pravico zakonito poseči. Zaradi pomembnosti za obravnavano tematiko bom določila podrobneje analiziral.

Kot že rečeno, so v drugem odstavku navedenega člena od točke a. do c. predpisani izjemni razlogi, ko je mogoče poseči v pravico do življenja.⁸ Navedeni razlogi se nanašajo tako na posege v navedeno pravico s strani državljana kot na ukrepanja uradnih državnih represivnih organov. Ali si torej lahko te izjeme razlagamo kot splošno pooblastilo za namerno usmrnitev ali umor druge osebe? Odgovor je vsekakor nikalen. Evropsko sodišče za človekove pravice je v primeru *McCann Others v. United Kingdom* jasno zapisalo, da 2. člen konvencije primarno ne definira primerov, v katerih bi bilo dopustno namerno usmrtiti drugo osebo, temveč razlaga, v katerih primerih je dopustno uporabiti silo, katere posledica je lahko v nehotenem odvzemu življenja.⁹ Ob tem je sodišče še poudarilo, da mora biti uporaba sile »absolutno nujna in potrebna« za uresničitev enega izmed ciljev, ki jih določa

konvencija. To dejstvo nakazuje na načeli sorazmernosti in nujnosti, ki bosta obravnavani v nadaljevanju in še posebej poudari *ultimo ratio* navedenih določil.

Čeprav gre v navedenih primerih za dejanski konflikt med proklamirano temeljno, neodtujljivo ustavno pravico do življenja na eni strani in nekimi širšimi javnimi oziroma družbenimi interesi, je potrebno ponovno poudariti, da v teh primerih dejansko ne gre za podelitev mandata naklepnega posega v individualno človekovo pravico, temveč za izjemno sprejemljivost povzročitve smrti zaradi zasledovanja oziroma doseganja določenih legitimnih ciljev.

1.2 Pravica ne biti mučen ali nehumano in nečloveško obravnavan in državna uporaba sile

Mučenje je prav gotovo ena najstarejših in najbolj razširjenih metod, ki je bila namenjena tako pridobivanju dokazov kot kaznovanju.¹⁰ Šlo je za najbolj razširjeno institucionalizirano obliko nasilja v policijskih in sodnih postopkih. Žal še danes policije v mnogih državah uporabljajo takšne nezakonite postopke, ki povzročajo osebam hude fizične in psihične bolečine, čeprav so mučenje in podobne oblike nečloveškega in ponižujočega ravnanja v celoti prepovedane.

Za današnje demokratične družbe velja, da je človekova fizična integriteta absolutno zaščitena, celo bolj kot življenje. Kot smo lahko videli, mednarodni dokumenti izjemoma dovoljujejo smrtno kazen, dovoljujejo tudi uporabo nujno potrebne sile, katere posledica je lahko tudi smrt osebe, v nobenem primeru pa ne dopuščajo telesne kazni (Dimitrijevič et. al, 2004:171). Prepoved mučenja je zapisana v mnogih mednarodnih dokumentih in ta prepoved je absolutna. Zupančič (2002:209) navaja, da je kakršnokoli kazenskoppravno ali ustavnopravno tehtanje vrednot, zaščiteneh s prepovedjo mučenja, prepovedano celo v vojnih razmerah in v t.i. »*ticking bomb*« situacijah.¹¹ Tudi Evropska konvencija o človekovih pravicah pri razlagi prepovedi mučenja ne dopušča uporabe doktrine proporcionalnosti, kar pomeni, da

s katero je sodišče koga spoznalo za krivega za kaznivo dejanje, za katerega je z zakonom predpisana smrtna kazen.

⁸ Ibidem, druga točka 2. člena:

(2) Kot kršitev tega člena se ne šteje odvzem življenja, če je posledica uporabe nujno potrebne sile:

- a) pri obrambi katerekoli osebe pred nezakonitim nasiljem
- b) pri zakonitem odvzemu prostosti ali pri preprečitvi bega osebi, ki ji je zakonito odvzeta prostost;
- c) pri zakonitem dejanju, ki ima namen zadušiti upor ali vstajo.«

⁹ *McCann in drugi v. Združeno Kraljestvo*, ECHR, 27.09.1995, ser. A no. 324, par. 148. Enako glej tudi Klemenčič et. al, 2002, str. 106 in Veič, 2000, str. 54.

¹⁰ Po navedbah Šugamne (2000: 176) je mučenje v Avstriji ukinila Marija Terezija leta 1776, nekaj kasneje pa je bilo ukinjeno tudi na Bavarskem. Vendar te letnice ne pomenijo popolne ukinitve nedovoljenih postopkov, saj je celotno 20. stoletje zaznamovano z nasiljem v kazenskih postopkih.

¹¹ Glej npr. odločbo Evropskega sodišča za človekove pravice v primeru *McCann in drugi v. Združeno Kraljestvo*, iz katere jasno izhaja, da je tortura absolutno prepovedana ne glede na grozečo naspotno »nevarnost«. Zupančič (2002:209) ob tem še poudarja, da je to še posebej aktualno v luči sprememb pooblastil represivnih organov, ki so posledica terorističnih napadov v ZDA.

prepoved mučenja ne more biti predmet relativizacije in je absolutna.¹² (Prav tam)

Večina teoretikov in avtorjev, ki obravnava temo (ne)torture, ne govori o pravici, temveč o prepovedi mučenja in nehumanega ravnanja.¹³ Mednarodni dokumenti so v bistvu naravnani tako, da se morajo uradni državni organi vzdržati kakršnihkoli aktivnosti, ki bi lahko pomenile oblike mučenja ali nečloveškega oziroma nehumanega ravnanja. Klemenčič s sodelavci (2002: 117) navaja, da lahko glede mučenja in nehumanega ravnanja govorimo o treh osnovnih načelih: (1) Prepoved mučenja in nehumanega ali ponižujočega ravnanja je absolutna. (2) Mučenje ter nehumano ali ponižujoče ravnanje je v grobem nasprotju s temeljnimi načeli civilizacijskega obnašanja, četudi se izvaja le v milejših oblikah in v posebnih okoliščinah. (3) Mučenje, nehumano ali ponižujoče ravnanje ne prizadene samo žrtve, ampak je ponižujoče tudi za policista, ki ga izvaja, ukaže, odobri ali zgolj dopušča; to meče slabo luč na državo kot celoto. Torej gre v bistvu bolj za zahtevo do države, da se vzdrži določenih nečloveških in nehumanih dejanj in metod. Kljub temu lahko ugotovimo oziroma zaključimo, da gre za človekovo pravico »ne biti objekt mučenja«, saj jo kot takšno uveljavlja tudi slovenska ustava.¹⁴

Na mednarodni ravni določa to pravico več mednarodnih dokumentov, kot so Splošna deklaracija o človekovih pravicah (5. člen), Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, (7. člen), Evropska konvencija o človekovih pravicah (3. člen), v celoti pa to problematiko obravnava posebna konvencija OZN, to je Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja.

Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja zahteva, da vsaka država pogodbenica vzpostavi učinkovite zakonodajne, administrativne sodne in druge mehanizme za

preprečevanje mučenja in drugega okrutnega, nehumanega ali poniževalnega ravnanja.¹⁵

Konvencija definira mučenje kot »vsako dejanje, s katerim se osebi namerno povzroča huda telesna ali duševna bolečina ali trpljenje z namenom, da bi se od nje ali druge osebe dobilo obvestilo ali priznanje ali da bi se to osebo ali drugo osebo kaznovalo za dejanje, ki ga je storila ali je osumljena, da ga je storila, ali da bi se to osebo ali drugo osebo zastrašilo ali kaznovalo iz kateregakoli drugega razloga, ki temelji na diskriminaciji katerekoli vrste, kadar to bolečino ali trpljenje povzroča ali spodbuja ali se z njim strinja uradna oseba ali druga oseba, ki ravna po uradni dolžnosti. Ta pojem pa ne zajema bolečine ali trpljenja, ki je neločljivo in priložnostno povezano z izvrševanjem zakonite sankcije.«¹⁶

Ugotovim lahko, da se inkriminacija tega zavržnega dejanja nanaša izključno na primere, kjer je v ozadju država oziroma v njenem imenu njen uradni predstavnik, ki s posebnim obarvanim naklepom prizadene žrtvi bolečino z namenom pridobiti priznanje ali kaznovanje. Zatorej gre v teh primerih za *delictum proprium*, ki ga lahko zagrešijo samo uradne osebe in se ne nanaša na zasebna dejanja med zasebniki. Kot navaja Klemenčič s sodelavci (2002: 118), je za mučenje značilen poseben naklep storilca, ki žrtvi prizadene bolečino zaradi pridobitve priznanja ali zaradi kaznovanja. Po navedbah Zupančiča (2002: 210) gre za *dolus specialis*, ki se kaže v izsiljevanju priznanja, arbitrarnem izvensodnem kaznovanju, intimidaciji ali prisili ali kakršnikoli diskriminaciji. Kot ravnanje zadošča že tiho strinjanje uradne osebe, če je zato neuradnim osebam mogoče izvajati mučenje.

Poglavitni mednarodnopravni in ustavni vir za vprašanja mučenja je poleg nevedene posebne konvencije tudi Evropska konvencija o človekovih pravicah. Ta sicer ne vsebuje opredelitev in definicij mučenja ter nečloveškega in ponižujočega ravnanja, sta pa Komisija za človekove pravice, predvsem pa Evropsko sodišče za človekove pravice, v mnogih svojih odločbah in sodbah opredelila vsebino posameznih pojmov.

¹² Odbor OZN proti mučenju je na primer v izraelski zadevi t.i. »Landau Rules« odločal o definiranih postopkih izraelskih organov, po katerih so bile v določenih vnaprej predpisanih situacijah dovoljene oblike t.i. »mild physical pressure«, kot na primer stresanje osumljenca in t.i. »Shabach« položaj. Oseba v »Shabach« položaju ima roke zvezane za hrbtom, njegova glava pa je pokrita z vrečo. Dolgo sedenje v tem položaju naj bi povzročalo hude mišične bolečine v rokah, vratu in glavobole. Vrhovno sodišče Izraela je moralo na podlagi takšnega mnenja Odbora ta pravila preklicati. Podrobneje glej Zupančič et. al. 2000, str. 1716.

¹³ O »pravici do prepovedi mučenja«, navedeni v narekovajih, govori tudi Ustavno sodišče v svoji odločbi št. Up-555/03-41 in Up-827/04-26 z dne 06.07.2006.

¹⁴ Primerjaj 18. člen Ustave RS: »Nihče ne sme biti podvržen mučenju, nečloveškemu ali ponižujočemu kaznovanju ali ravnanju...«

¹⁵ Gre za niz zahtevanih ukrepov, ki naj bi preprečevali oziroma oteževali pogoje, v katerih bi lahko prišlo do mučenja ali podobnih prepovedanih oblik. Ti ukrepi se nanašajo predvsem na: prepoved izročitve osebe državi, kjer bi lahko bila mučena, zahtevo po obvezni nepristranski preiskavi v primeru suma mučenja, prepoved uporabe dokazov, pridobljenih z mučenjem ali podobnimi prepovedanimi oblikami.

¹⁶ Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, člen 1.

Na koncu je treba omeniti še primer *Rehbock v. Slovenija*¹⁷ in primer *Matko v. Slovenija*,¹⁸ v katerem je Evropsko sodišče za človekove pravice ugotovilo, da je Republika Slovenija kršila nekatere najbolj temeljne človekove pravice. V obeh primerih je sodišče opozorilo, da država ni zagotovila neodvisne in učinkovite preiskave domnevnega policijskega nasilja. Enako je zaključilo tudi Ustavno sodišče RS v svoji odločbi konec lanskega leta, ko je odločalo o ustreznosti ravnanja oziroma preiskovanja tragičnega primera smrti vkljenjene osebe, pri kateri je policija izvajala hišno preiskavo.¹⁹

2 Pozitivna procesna dolžnost države ob domnevno nezakonitih policijskih posegih

Glede na obravnavano temo, predvsem kar zadeva pravico do življenja ter prepoved mučenja, sta Evropsko sodišče za človekove pravice in Evropska komisija za človekove pravice razvila dolžnost države, da izvede učinkovito preiskavo ob morebitnem kršenju 2. oziroma 3. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah. V že omenjenem primeru *McCan in drugi proti Združenemu kraljestvu*, je evropsko sodišče zavzelo stališče, da bi bila prepoved arbitrarnega odvzema življenja neučinkovita v praksi, če ne bi obstajal postopek za preiskavo nezakonite uporabe orožja s strani državnih uslužbencev.²⁰ Podobno sporočilo je Evropsko sodišče zapisalo v zadevi *Assenov proti Bolgariji*.²¹

¹⁷ V tem primeru je nemški državljani Rehbock uspel s pritožbo zoper Slovenijo, v kateri je zatrjeval, da ga je slovenska policija med aretacijo hudo poškodovala in z njim nehumano ravnala. V pravnomočni sodbi je med drugim zapisano, da je policija pri aretaciji kršila 3. člen Evropske konvencije proti mučenju in nečloveškemu ravnanju. Med ostalim je v sodbi tudi nakazana pomanjkljivost zunanega nadzora nad delom policije z odstotnostjo neodvisne preiskave ter pomanjkljivo načrtovanje policijskih aktivnosti v primeru aretacije.

¹⁸ V primeru *Matko* je Evropsko sodišče za človekove pravice obsodilo Slovenijo zaradi nečloveškega in ponižujočega ravnanja policije do pritožnika in zaradi pomanjkljive, počasne in malomarne preiskave pritožnikovih trditev o policijskem nasilju pri policiji, na državnem tožilstvu in na sodišču.

¹⁹ Odločba Ustavnega sodišča št. Up-555/03-41 in Up-827/04-26 z dne 06.07.2006.

²⁰ Glej *McCan in drugi proti Združenemu kraljestvu*, 27.09.1995 (no.324), 21 E.H.R.R. 97, kjer v paragrafu 146 sodišče zapiše, da predmet in namen Konvencije kot instrumenta za varstvo individualnih človeških bitij zahtevata, da se njene določbe razlagajo in uporabljajo tako, da so njene varovalke praktično učinkovite.

²¹ *Assenov proti Bolgariji*, 28.10.1998, App. 24760/94, kjer v paragrafu 102 sodišče zapiše, da v primeru utemeljenih obtožb posameznika, da je bil podvržen grdemu ravnanju policije, dolžnost države, da izvede učinkovito uradno preiskavo.

Zidar in Klemenčič (2005: 196) ugotavljata, da je tako presežena t.i. negativna dolžnost države, da se vzdrži posegov v pravici, ki ju varujeta člena 2 in 3 Evropske konvencije za človekove pravice. Ta dolžnost se je prelevila v pozitivno dolžnost države, da zaščiti posameznika pred posegi v navedeni pravici, ter da izvede temeljito in učinkovito preiskavo. Ovey in White (2002: 48-51, prav tam) poimenujeta takšno dolžnost države procesno dolžnost (*procedural obligation*) za učinkovito varovanje navedenih pravic ne samo v teoriji, temveč tudi v praksi.²² Načeloma velja, da so pozitivne obveznosti države toliko bolj poudarjene, kolikor je varovana vrednota višje v hierarhiji človekovih pravic. Ker so človekove pravice, ki varujejo življenje, fizično in psihično celovitost ter dostojanstvo posameznika, temeljne vrednote demokratične družbe, jih je država dolžna posebej aktivno varovati in ustvarjati možnosti za njihovo čim učinkovitejše uresničevanje.²³

Aktivno varovanje človekovih pravic pa ne obsega zgolj državnega varovanja v primeru posegov drugih oseb v navedene pravice, temveč pomeni tudi učinkovito procesno aktivnost v primeru, ko je država sama domnevna kršiteljica navedenih temeljnih pravic. Kot zapišeta Zidar in Klemenčič (prav tam: 193) je namreč paradoksalno, da policija kot ključno sredstvo za izvrševanje prava, ki je dolžno pravno zavarovati človekove pravice, po drugi strani predstavlja sredstvo, s katerim je mogoče to isto pravo in z njim zavarovane pravice najbolj grobo kršiti.²⁴ Prav pooblastila za policijsko uporabo sile so tista, kjer je mogoče, ob pomanjkljivem normiranju in nadzoru, človekove pravice najbolj grobo teptati.

2.1 Učinkovita in neodvisna preiskava

Tega se zaveda tudi mednarodna skupnost, ki prav zaradi latentne nevarnosti zlorab zahteva od držav posebno aktivnost in nepristranost pri preiskovanju domnevnih hujših nezakonitosti. Država je dolžna v takšnih primerih izvesti učinkovito preiskavo. Po stališču Evropskega sodišča za človekove pravice mora država v primeru, ko se verjetno zatrjuje kršitev pravic in svoboščin iz 2. in 3. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah, skladno s 3. členom konvencije zagotoviti učinkovito pravno sredstvo.

²² »V pravni državi mora obstajati tak sistem organizacije, ki omogoča izvajanje Ustave in zakonov ter tak sistem postopkov, ki omogočajo izvrševanje pravic in svoboščin.« je med ostalim zapisalo Ustavno sodišče RS v odločbi v zadevi št. U-I-13/94 z dne 21.01.1994.

²³ Odločba Ustavnega sodišča št. Odločba Ustavnega sodišča št. Up-555/03-41 in Up-827/04-26 z dne 06.07.2006, točka 25.

²⁴ Ob tem citirata Boštjana M. Zupančiča, ki v komentarju k 5. členu slovenske ustave zapiše, da »je zahteva, da država na svojem ozemlju varuje človekove pravice in svoboščine v bistvu protislovna, saj je jasno, da le te krši prav oblast.«

Iz prakse Evropskega sodišča za človekove pravice glede 2. in 3. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah in iz Konvencije proti mučenju in drugim oblikam nečloveškega ravnanja izhaja, da mora država dodatno zavarovati osebe, ki jim je odvzeta prostost in so zato v posebej ranljivem položaju. Če posameznik v času, ko je pod dejanskim fizičnim nadzorom represivnih organov, utрпи hujše poškodbe ali umre, mora država verodostojno razložiti nastanek teh posledic.²⁵

Skladno s prakso Evropskega sodišča za človekove pravice je odgovornost države večja tudi v primeru, ko ima določen represivni organ čas, da se pripravi in načrtuje določeno represivno aktivnost. Takšno stanje je drugačno od primerov, ko pride nenadoma do konflikta in ni časa za nadzorovanje in uporabo sile s strani policije.²⁶ To je bil tudi eden izmed očitkov Sloveniji v primeru Rehbock.²⁷ Akcija, ki nosi s seboj nevarnost ogrožanja človeških življenj, mora biti načrtovana in nadzorovana na način, ki izključuje vsak predvidljiv element tveganja življenja, ki ni nujen pri uporabi sile.²⁸

Učinkovito pravno sredstvo, ki ga je v vseh teh primerih dolžna zagotoviti država, mora obsegati tudi temeljito in učinkovito preiskavo (*thorough and effective investigation*), ki bi lahko vodila k prepoznavi in kaznovanju odgovornih ter učinkovit dostop (*effective access*) oškodovanca ali njegovih svojcev do postopka preiskave.²⁹ Preiskava mora biti izvedena

vselej, kadar gre za primere utemeljenih obtožb (*arguable claim*) posameznika, da je bil žrtev državnega nasilja v navezavi z varovanima pravicama. Preiskavo morajo izvesti neodvisni preiskovalci, neovirano od države.³⁰ Takojšnja in temeljita preiskava je po praksi Evropskega sodišča za človekove pravice še posebej pomembna, ker lahko pomanjkljiva preiskava onemogoči učinkovitost vseh drugih pravnih sredstev, ki bi lahko bila vložena.

V primerih, ko naj bi smrt ali poškodba osebe, ki ji je vzeta prostost, nastopila kot rezultat ravnanja v nasprotju z 2. oziroma 3. členom, je Evropsko sodišče za človekove pravice obrnilo dokazno breme, tako da mora država dokazati, da smrt ali poškodba ni bila posledica protipravnega ravnanja. Kot navaja Kečanović s sodelavci (2006: 309), to pomeni, da mora oseba, ki vloži pritožbo, zgolj z zadostno verjetnostjo dokazati, da je bila poškodovana v policijskem postopku, potem pa mora država dokazati, da so poškodbe posledice zakonite in sorazmerne uporabe prisilnih sredstev.³¹

Evropsko sodišče za človekove pravice je v svoji sodni praksi razvilo določene standarde učinkovite preiskave, ki morajo zadostiti naslednjim kriterijam:³²

- *učinkovitost*; preiskava mora biti sposobna pripeljati do odkritja in kaznovanja odgovornih;
- *po uradni dolžnosti*; državni organi morajo ukrepati na lastno pobudo in ne pogojevati začetek preiskave s formalno vložitvijo pritožbe ali ovadbe;
- *neodvisnost*; osebe, ki so odgovorne za preiskavo, morajo biti neodvisne od tistih, ki so vpleteni v sporni dogodek;
- *javnost*; preiskava in njeni rezultati morajo vključevati zadostni element javnega nadzora. Prav tako mora preiskava omogočiti sodelovanje žrtve ali njene družine, da se zagotovi varstvo njenih oziroma njihovih legitimnih interesov;
- *hitrost*; hiter odziv oblasti je ključnega pomena za ohranjanje zaupanja javnosti v sposobnost države, da zagotavlja vladavino prava.

²⁵ Tako tudi Evropsko sodišče za človekove pravice v že omenjeni zadevi *Selmouni proti Franciji*, par. 87 in *Avsar proti Turčiji*, par. 391 v Odločbi Ustavnega sodišča št. Up-555/03-41 in Up-827/04-26 z dne 06.07.2006, točka 30.

²⁶ Tako tudi ustavni sodnik dr. Ciril Ribičič v 3. točki ločenega pritrilnega mnenja k odločbi Ustavnega sodišča št. Up-555/03-41 in Up-827/04-26 z dne 06.07.2006. V njej opozarja na ločeno odklonilno mnenje D. Pikisa v zadevi *Andronicou Constantinou v. Ciper*, kjer je le ta zapisal, da država, katere državljan je tudi sam, ni dovolj skrbno načrtovala in izvedla oborožene akcije, katere namen je bil osvoboditi talko, in sta v njej pod strelci ciprskih specialcev padla tako nasilnež kot žrtev, ki jo je ugrabitelj uporabljal kot živi ščit.

²⁷ Glej sodbo *Rehbock proti Sloveniji* z dne 28.11.2000, no. 29462795, par. 72, kjer sodišče med ostalim navaja, da pritožniku ni bila odvzeta prostost med naključno operacijo, pri kateri bi potem prišlo do nepričakovanega razvoja dogodkov, zaradi katerih bi se policisti lahko sklicevali na to, da so se odzvali nepripravljeni. Enako tudi v *McCann in drugi v. Združeno Kraljestvo*, par. 150 in 201.

²⁸ Prav tam, pri čemer avtor opozarja, da gre za resnejši problem slovenske policije. Glej tudi Kečanović, 2006-A, kjer avtor med drugim ugotavlja, naj bi bilo skrbno načrtovanje akcij prvi pogoj za nepristransko in učinkovito preiskavo v organih in službah, ki uporabljajo represivne ukrepe in sredstva fizične prisile.

²⁹ Glej sodbo Evropskega sodišča za človekove pravice v zadevi *Kaya proti Turčiji*, sodba z dne 19.02.1998, št. 158/1996/777/978, par. 107; povzeto po odločbi Ustavnega sodišča št. Up-555/03-41 in Up-827/04-26 z dne 06.07.2006, točka 32.

³⁰ Prav tam. Zidar in Klemenčič, 2005, str. 198-200 ob tem navajata, da Evropsko sodišče za človekove pravice ne določa natančneje postopka preiskave, je pa v več svojih odločitvah nakazalo osnovne smernice preiskave.

³¹ Enako tudi Klemenčič, 2006, ki še poudarja, da takšnemu obrnjenemu dokaznemu bremenu država, glede na to, da Evropsko sodišče za človekove pravice ni forum za ugotavljanje in prerekanje dejanskega stanja, me bo mogla zadostiti, če svojih navedb ne bo podprla z ugotovitvami predhodne neodvisne, temeljite in pravočasne tožilske ali sodne preiskave.

³² Amnesty International, Nadzor nad policijo in reševanje pritožb zoper njeno delo, str. 41 in 42. Enako glej Zidar in Klemenčič, 2005, str. 199 in 200 ter Kečanović et al., 2006, str. 311 do 316.

2.3 Postopki preverjanja utemeljenosti obtožb o kršitvah temeljnih pravic s policijsko uporabo prisilnih sredstev v Republiki Sloveniji

Ob navedenih zahtevah se zastavlja vprašanje, ali smo imeli do sedaj v Republiki Sloveniji določen postopek preiskave, ki bi zadovoljil zahtevam konvencije? Iz navedb odločb Evropskega sodišča za človekove pravice lahko razberemo najmanj dve temeljni zahtevi preiskovanja domnevnega državnega nasilja. Preiskavo mora izvesti organ, ki je neodvisen od organa oziroma organizacije, ki je domnevno kršitev zagrešila in žrtev oziroma svoji žrtve morajo imeti neovirano možnost sodelovanja in dostopa do preiskave.³³

Analiza internega preiskovalnega postopka ni ustrezna, ko je dolžnost policijskega vodje ali za določen primer posebej ustanovljene komisije, da oceni zakonitost in strokovnost uporabe prisilnega sredstva³⁴, saj takšen postopek ni nepristranski, ker je v celoti v rokah policije. O tem se je nedvoumno izreklo tudi Evropsko sodišče za človekove pravice v primeru *Rehbock proti Sloveniji*³⁵ in v primeru *Matko proti Sloveniji*,³⁶ to ugotovitev pa povzema tudi Ustavno sodišče.³⁷

Nekaj več nepristranskosti nam nakazuje *pritožbeni postopek*, ki se skladno z 28. členom Zakona o policiji vodi na Ministrstvu za notranje zadeve.³⁸ Vendar je še vedno utemeljen ugovor nepristranskosti, saj je Policija organ v sestavi Ministrstva za notranje zadeve, ki vodi pritožbeni postopek, kar pomeni, da sta organa hierarhično povezana. Poleg tega je upravičena tudi

kritika, da večino preiskav utemeljenosti pritožbenih razlogov še vedno opravljajo pooblaščenca iz policije.³⁹

Vsakdo, ki meni, da so mu bile kršene pravice pri postopku policije, se sme skladno z določili Zakona o kazenskem postopku med ostalim *pritožiti državnemu tožilcu*.⁴⁰ Tudi ta pritožba, ki je mimogrede v praksi zelo redko uporabljena, ne izpolnjuje vseh kriterijev potrebne neodvisne preiskave, saj se omejuje zgolj na primere, ko policija uporablja pooblastila v predkazenskem postopku.⁴¹

Podobna ugotovitev lahko velja tudi za sprožen *kazenski postopek* oškodovanca zoper policista. Predkazenski postopek sicer vodi in usmerja državni tožilec, ki je neodvisen, tudi sodni postopek poteka pred neodvisnim sodiščem. Funkcijo pregona opravlja državni tožilec po legalitetnem načelu. Dejavnosti v predkazenskem postopku v povezavi s preiskovanjem kaznivega dejanja pa izvaja policija, ki je organizacijsko in hierarhično vezana na isti organ, ki naj bi domnevno nepravilnost tudi zagrešil. Poleg tega sme državni tožilec usmerjati predkazenski postopek⁴² zgolj v primerih suma uradno pregonljivega kaznivega dejanja in ne v primeru nekega splošnega suma o domnevnih policijskih nepravilnostih.⁴³ Evropsko sodišče za človekove pravice je v zadevi *Matko proti Sloveniji* tudi nedvoumno zapisalo, da tudi institut subsudiarnega tožilca, kot je urejen v Sloveniji, ni učinkovito sredstvo za zavarovanje pravic iz 3. člena obravnavane Konvencije.⁴⁴

³³ Tako tudi Ustavno sodišče v odločbi št. Up-555/03-41 in Up-82-7/04-26 z dne 06.07.2006, točka 33, ki zapiše, da čeprav določba četrtega odstavka 15. člena Ustave RS zagotavlja sodno varstvo človekovih pravic, zadostuje v obravnavanih situacijah glede na prakso Evropskega sodišča za človekove pravice v zvezi s 13. členom konvencije že preiskava, opravljena zunaj sodnih postopkov pod pogojem, da je neodvisna in da prizadetim zagotavlja učinkovito udeležbo. Takšnemu zaključku Ustavnega sodišča oporeka Klemenčič (2006), ki ugotavlja, da je Evropsko sodišče za človekove pravice v zadevi *Matko proti Sloveniji* potrdilo svojo dolgoletno prakso, da bi morala biti preiskava kazenska.

³⁴ Več o tem glej infra, podpoglavje o etiki in policijski uporabi prisilnih sredstev.

³⁵ Glej sodbo *Rehbock proti Sloveniji*, par. 74, kjer sodišče ugotavlja, da preiskava, ki jo je izvedla policijska uprava, katere zaposleni so sodelovali pri odvzemu prostosti pritožnika, ni bila ustrezna.

³⁶ Glej sodbo *Matko proti Sloveniji*, app. no 43393/98, par. 89, kjer sodišče ponavlja navedene ugotovitve.

³⁷ Glej odločbo Ustavnega sodišča št. Up-555/03-41 in Up-827/04-26 z dne 06.07.2006, točka 37.

³⁸ O tem piše tudi že citirana odločba Ustavnega sodišča (ibidem), točka 36, ki pa je ocenjevalo prej veljavni postopek pritožbe, ki je bil po obravnavanem primeru spremenjen.

³⁹ Obširneje v ibidem ter tudi Kečanović et al., 2006.

⁴⁰ Primerjaj določila sedmega odstavka 148. člena Zakona o kazenskem postopku.

⁴¹ Amnesty International Slovenije, 2004, str. 35 ob tem opozarja, da ravnanje tožilstva v primerih tovrstnih pritožb ni pravno regulirano, saj niso določeni roki za obravnavanje pritožb, način njihovega preverjanja in reševanja, sankcije zoper policijo v primeru ugotovljenih nepravilnosti. Navedeni institut tudi ni transparenten, saj do sedaj niso bili zbrani, niti nikoli objavljeni statistični podatki o pritožbah po tem »nezaživetem« (op. M.Ž.) določilu Zakona o kazenskem postopku.

⁴² Klemenčič (2006) slikovito poimenuje takšno ureditev kot *incestni odnos* med posameznimi okrožnimi državnimi tožilstvi, ki naj bi preiskovali policiste, ki jih v drugih kazenskih zadevah sicer »usmerjajo«. Vse to po njegovem postavlja pod vprašaj neodvisnost, temeljitost in učinkovitost preiskav v primeru, ko se v morebitnem (pred)kazenskem postopku pojavijo policisti iz krajevno pristojnih policijskih enot.

⁴³ Tako tudi Kečanović et al., 2006, str. 326, ki med drugim navaja, da je nadzor državnega tožilca v teh primerih omejen izključno na dejavnost policije v konkretnem predkazenskem postopku in tako sodišče in tožilstvo ostajata povsem brez vpogleda na obsežni del izvajanja policijskih nalog, ki ne zadevajo kazenske postopke.

⁴⁴ Enako glej tudi Klemenčič, 2006, str. 3.

Tako Ustavno sodišče RS v svoji citirani odločbi⁴⁵ ugotavlja, da v skladu z določbo četrtega odstavka 15. člena Ustave in v zvezi s 13. členom Evropske konvencije o človekovih pravicah v Republiki Sloveniji, ni zagotovljena učinkovita neodvisna preiskava okoliščin domnevne kršitve 2. ali 3. člena konvencije.⁴⁶ V tem pogledu bo morala Republika Slovenija dograditi svojo zakonodajo, zaključuje Ustavno sodišče.

3 Ustanovitev tožilske policije kot jamstvo za nepristranskost preiskave

Če upoštevamo dejstvo, da se v šestletnem obdobju po sodbi ESČP v primeru Rehbock niso zgodile praktično skoraj nobene spremembe v preiskovanju domnevnega državnega nasilja, lahko ugotovimo, da se je država po primeru Matko odzvala izjemno hitro. Z noveliranim Zakonom o kazenskem postopku (v nadaljevanju ZKP-H) in Zakonom o državnem tožilstvu (v nadaljevanju ZDT-D) se je v okviru posebne skupine državnega tožilstva za pregon organiziranega kriminala ustanovila poseben oddelek za preiskovanje in pregon osumljencev kaznivih dejanj iz vrst policije, vojaške policije, obveščevalno varnostne službe in posameznikov na misiji v tujini, osumljenih hujših nezakonitih posegov v človekovo življenje, svobodo oziroma integriteto. V ta oddelek je oziroma bo premeščeno tudi določeno število policistov oziroma drugih oseb s policijskimi pooblastili.

S sprejemom obeh novel je bilo tudi korenito poseženo v do sedaj veljavni koncept predkazenskega in obtožnega postopka. Obe noveli zakonov sta se sprejemali po hitrem postopku, domnevno zaradi nujne izpolnitve dolžnosti, ki jih nalagajo že omenjene sodbe Evropskega sodišča za človekove pravice in Ustavnega sodišča RS. Čeprav je predlagatelj navajal, da s tema novelama ne želi uvajati t.i. *sodne policije*, pa iz zakonskega koncepta veje prav to. Gre za posebno vrsto policistov, ki so izvzeti iz organizacijsko hierarhičnega ustroja policijske organizacije, ki so neposredno podrejeni tožilski oblasti. Ali je to napoved drugačnega koncepta bodočega predkazenskega postopka, lahko zgolj ugibamo. Dejstvo, da je bila tako korenita organizacijska in postopkovna sprememba sprejeta praktično brez strokovne javne razprave, prav gotovo ne govori v prid pretehtanosti ponujene rešitve. Zdi se, kot da bo predlagatelj šele ob izvedbi pričel reševati težave, ki se pričakujejo. Prav zato sprejeta rešitev odpira nekatere nove dileme in nedoslednosti. Navaja zgolj tri, po mojem mnenju, bistvene.⁴⁷

3.1 Stvarna pristojnost tožilske policije

Zakonodajalec je opredelil široko stvarno pristojnost novoustanovljene tožilske policije. Novela ZKP-H določa, da naj bi odkrivala in preiskovala vse sume kaznivih dejanj, ki se preganjajo po *uradni dolžnosti*⁴⁸ in ki naj bi jih storile uradne osebe določenih (dveh oziroma treh) državnih organov. Novela ZDT-D je še celo bolj "širokogrudna", saj pooblašča tožilsko policijo za preiskovanje vseh *kaznivih dejanj* določenih uradnih oseb, brez "ex offio" omejitve.⁴⁹ Razumemo lahko, da gre za medsebojno zakonsko neuskkljenost in zakonsko nedoslednost, saj po naravi stvari policija in državno tožilstvo načeloma ne moreta preiskovati in preganjati zasebno pregonljivih kaznivih dejanj.

Tako široko določena stvarna pristojnost gre prav gotovo prek zahtev obeh citiranih sodnih instanc in odločb. Iz citiranih določb obeh novel si lahko razlagamo, da se bo tožilska policija poleg preiskovanja t.i. državnega nasilja določenih uradnih oseb, vezanega na domnevne kršitve 2. oz. 3. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah, ukvarjala tudi s preiskovanjem vseh ostalih (uradno pregonljivih) kaznivih dejanj. Predlagatelj nam v obrazložitvi nakaže predvsem na preiskovanja koruptivnih dejanj v policiji in da bi preprečila nastanek potencialne "cehovske solidarnosti" določi tako široko stvarno pristojnost.⁵⁰ Ob tem pa je seveda popolnoma nerazumljivo, da bi se takšna enota ukvarjala z uradno pregonljivimi »prometnimi nesrečami« ali podobnimi kaznivimi dejanji, ki bi jih celo izven službenih obveznosti storili policisti ali drugi, zakonsko določeni državni uradniki.

Izhajajoč iz temeljnega namena navedenih sprememb, ko naj bi zadovoljili obe navedeni odločbi visokih sodnih instanc, bi bilo po mojem mnenju ustrežnejše, če bi se zakonodajalec osredotočil na učinkovito preiskovanje upravičenih obtožb državnega nasilja tako, da bi *predpisal katalog kaznivih dejanj*, ki bi jih ekskluzivno preiskovala navedena skupina policistov. Več kot očitno je tudi dejstvo, da skupina domnevno petih tožilskih policistov in treh tožilcev ne bo sposobna učinkovito »obvladovati« celotnega spektra in širine zakonsko določene

⁴⁵ Glej *supra.*, odločbo Ustavnega sodišča št. Up-555/03-41 in Up-827/04-26 z dne 06.07.2006

⁴⁶ Prav tam, točka 9 in pa ločeno pritrdilno mnenje dr. Cirila Ribičiča točka 1

⁴⁷ Navedeni p nisleki so bili objavljeni tudi v Pravni praksi, št. 11/2007.

⁴⁸ Glej prvi odstavek 2. člena Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku.

⁴⁹ Primerjaj prvi odstavek 1. člena Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o državnem tožilstvu.

⁵⁰ Jenull (2007) ob tem pravilno ugotavlja, da se policijska korupcija ne preprečuje s represijo, temveč da so potrebni učinkoviti preventivni mehanizmi znotraj in zunaj represivnega aparata. Poleg tega večina policijskih teoretikov dokazuje (opomba, Ž.M.), da pristojne preiskovalne službe v policiji - zaradi "policijsko etične zavrženosti policijskega nepoštenja" - ustrežnejše in bolje preiskujejo domnevno policijsko korupcijo kot domnevno policijsko nasilje.

nega "državno nasilnega" in »protikorupcijskega« delokroga. Policijsko korupcijo bi lahko učinkoviteje preprečevali in preganjali z dokončanjem ideje o prenosu pristojnosti tega področja na pooblaščen javne uslužbence Ministrstva za notranje zadeve, kakor je bilo nakazano, vendar žal nedokončano z noveliranim 2. členom Zakona o policiji.⁵¹

3.2 Personalna pristojnost tožilske policije

Novoustanovljena tožilska policija naj bi preiskovala kazniva dejanja, ki naj bi jih storile uradne osebe, zaposlene v policiji oziroma druge uradne osebe, zaposlene na področju notranjih zadev, uradne osebe, zaposlene v pristojnem organu ministrstva za obrambo, ki imajo pooblastila policije v predkazenskem postopku, in uradne osebe, napotene na misijo v tujini.⁵² Poenostavljeno zapisano gre za drugačen sistemski koncept preiskovanja in pregona (uradno pregonljivih) kaznivih dejanj policistov, vojaških policistov in vojaških obveščevalcev. Ob takšnem naboru oseb se moramo najprej povprašati, ali je zakonodajalec zajel celoten krog uradnih oseb obeh navedenih ministrstev, ki bi lahko skladno z zakonodajalčevo intenco, zapisano v obrazložitvi predloga, da je potrebno izvesti nepristransko preiskavo, ker so določene uradne osebe domnevno izvršile "uradno nasilje".⁵³

Analiza navedene določbe nam pokaže, da v policiji niso zajete zgolj uradne osebe, ki smejo s silo poseči v določene človekove pravice, temveč tudi vse ostale uradne osebe, zaposlene na področju notranjih zadev, medtem ko je krog uradnih oseb v ministrstvu za obrambo (nerazumljivo) zožen na tiste, ki smejo uporabljati pooblastila v predkazenskem postopku.

Če je predlagatelj širil krog uradnih oseb izven policije, kar je po mojem smiselno, in je s tem hotel zadostiti zahtevi po nepristranski preiskavi utemeljenih obtožb uradnega nasilja, potem bi moral, po mojem mnenju, v ta krog uvrstiti vse uradne osebe, ki smejo z »dovoljenjem« države poseči v nedotakljivost človekovega življenja in v njegovo osebno integriteto. Poleg zakonsko določenih organov so to še določene uradne osebe v Slovenski varnostni obveščevalni agenciji, pazniki v zaporih, pooblaščen carinski delavci, varnostniki pa tudi novoustanovljeni občinski redarji. Večina od teh uradnih oseb sme z dovoljenjem države uporabiti tudi najhujša

sredstva prisile, s čimer lahko huje ogrozijo določene varovane temeljne človekove pravice.

Drži sicer dejstvo, ki ga je najverjetneje upošteval tudi predlagatelj, da bo sum uradnega nasilja navedenih uradnih oseb preiskovala »navadna« policija, ki načeloma ni kontaminirana z očitkom nepristranskosti, vendar vodi takšna rešitev k neenaki obravnavi istovrstnih deliktov. S predlagano ureditvijo bomo dejansko imeli dvojno in neenako obravnavo, ko bo domnevno uradno nasilje policistov in uradnih oseb Ministrstva za obrambo preiskovala tožilska policija, domnevno uradno nasilje ostalih uradnih oseb pa »navadna« policija.

3.3 Izvajanje policijskih pooblastil in tožilskih policistov

Skladno z določili prvega odstavka 2. člena novele ZKP-H naj bi imeli policisti v specializiranem oddelku Skupine državnih tožilcev za pregon organiziranega kriminala *pooblastila policije v predkazenskem postopku*, ki jih določa *Zakon o kazenskem postopku*. Tako zasnovana določba pomeni določene omejitve pri izvajanju pooblastil, saj po tako ozki dikciji odpade možnost izvajanja vseh tistih pooblastil, ki so določena v drugih zakonih. Predvsem mislim na policijska pooblastila iz zakona o policiji, ki se, vsaj nekatera od njih, tudi primarno nanašajo na preiskovanje kaznivih dejanj, nekatera od njih kot npr. uporaba prisilnih sredstev pa se zgolj sekundarno navezujejo na učinkovito preiskovanje.

Z navedeno določbo ZKP-H pa je nerazumljivo neusklajena določba novele ZDT-D, ki pa v četrtem odstavku 3. člena določa, da lahko policisti te tožilske skupine izvršujejo "vsa policijska pooblastila in naloge, katere določajo zakon, ki ureja policijo, zakon, ki ureja kazenski postopek in predpisi, sprejeti na njuni podlagi."⁵⁴ Ta določba pa poleg tega, da je v delu, ko opredeljuje pooblastila, neusklajena z že navedeno določbo ZKP-H, nerazumljivo razširja delokrog bodoče tožilske policije tudi na *naloge*, ki izhajajo iz temeljnega policijskega zakona. Ali to pomeni, da naj bi se ti policisti ukvarjali tudi s preprečevanjem kaznivih dejanj, ki naj bi jih storile taksativno določene uradne osebe?⁵⁵ Težko verjetno, saj naj bi bila naloga tožilske skupine

⁵¹ Primerjaj 2. in 2. b člen Zakona o policiji, UPB-I, Ur. list RS, št. 1/91.

⁵² Glej prvi odstavek 2. člena ZKP-H in prvi odstavek 1. člena ZDT-D.

⁵³ Osredotočil se bom na nepristransko preiskovanje "uradnega nasilja", saj je le to bistvena zahteva obeh citiranih odločb Ustavnega sodišča RS in Evropskega sodišča za človekove pravice.

⁵⁴ Citirana določba se v celoti glasi: "Premiščeni policisti in osebe iz drugega odstavka tega člena lahko izvršujejo vsa policijska pooblastila in naloge, katere določajo zakon, ki ureja policijo, zakon, ki ureja kazenski postopek in predpisi sprejeti na njuni podlagi, za namene izvrševanja pristojnosti oddelka iz četrtega odstavka 10. člena."

⁵⁵ Primerjaj npr. 3. člen Zakona o policiji, kjer so določene naloge policije in ki v drugi alineji določa, da je ena izmed nalog policije tudi *preprečevanje*, odkrivanje in preiskovanje kaznivih dejanj in prekrškov, odkrivanje in prijemanje storilcev kaznivih dejanj in prekrškov, drugih iskanih oseb ter njihovo izročanje pristojnim organom.

preiskovanje kaznivih dejanj. Pa tudi, če bi bil zakonodajalec namen takšen, z domnevnim številom dodeljenih policistov, za kolikor naj bi se "okrepila" nova policijsko-tožilska enota, teh nalog ne bi bilo mogoče opraviti. Navsezadnje tudi ni smiselno takšnih preventivnih nalog, ki pomenijo nekakšno »notranjo higieno«, prepuščati zunanjemu organu.

Napačno zastavljen je tudi dostavek, da bodo smeli tožilski policisti izvrševati vsa policijska pooblastila, ki jih urejajo *predpisi, sprejeti na podlagi zakonodaje* s področja policije in kazenskega postopka. S podzakonskimi predpisi ni mogoče določati posegov v človekove pravice. Policijska pooblastila je mogoče zgolj razčlenjevati in določati način njihovega izvrševanja.

Zaključim lahko, da je izvajanje pooblastil, po mojem mnenju, določeno neusklajeno in na določenih mestih konfuzno, med pooblastila pa se po nepotrebnem mešajo tudi naloge.

4 Zaključek

Kakšno obliko nepristranske in učinkovite preiskave uvede država v primeru domnevne kršitve 2. ali 3. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah, je odvisno od nje same. Evropsko sodišče za človekove pravice je v več svojih odločitvah nedvoumno poudarilo, da ni njen namen predpisovati vrsto neodvisnega postopka.

Bošnjak (2006: 22) na primer predlaga sistematičen pristop za zmanjšanje policijskega nasilja. Po njegovem bi bilo treba odpraviti ali bistveno preoblikovati institut policijskega pridržanja v predkazenskem postopku,⁵⁶ zmanjšati instrukcijska pooblastila sodišča in pravosodje ter splošno javnost bolje ozavestiti o pomenu in načinu obravnave obtožb o policijskem nasilju. Klemenčič (2006: 3) ponuja tri možne institucionalne rešitve: 1) krepitev pristojnosti Ministrstva za notranje zadeve v razmerju do policije ali pogojno prenos dela pristojnosti z Ministrstva za notranje zadeve v Ministrstvo za pravosodje; 2) ustanovitev policijskega ombudsmana z velikimi preiskovalnimi pooblastili; 3) ustvariti sistemske in institucionalne pogoje za to, da tožilstvo opravi svojo nalogo pregona sumov o resnih posegih v človekove pravice od državnih represivnih organov.

Ena izmed možnih rešitev bi lahko po mojem bila ustanovitev posebnega samostojnega *pritožbenega in preiskovalnega*

telesa pod okriljem Parlamenta.⁵⁷ To parlamentarno pritožbeno telo bi moralo imeti svoje preiskovalce, ki bi imeli posebna preiskovalna (policijska) pooblastila.⁵⁸ Njihov delokrog bi bilo preiskovanje vsakršne resno zatrjevane kršitve s strani državnih organov v povezavi z nasilnimi posegi v človekovo življenje ali sumom mučenja ali nečloveškega ravnanja, tako tistimi posegi, ki bi bili prijavljeni, kot tistimi, za katere bi komisija sama izvedela. Poleg poudarjene nepristranskosti ima takšna rešitev tudi svoje slabe strani.⁵⁹

Kot vidimo, je ustanovitev tožilske policije vsekakor ena od možnosti za zadovoljitev obeh, ali še bolje rečeno, vseh treh razsodb visokih sodnih instanc. Če primerjam sprejeto rešitev s standardi učinkovite neodvisne preiskave, ki sem jih predstavil, lahko ugotovim, da takšna rešitev načeloma izpolnjuje večino kriterijev, ki jih je razvilo Evropsko sodišče za človekove pravice. Vprašljivo pa je izpolnjevanje kriterija javnosti, ki zahteva javni nadzor in izboljšanje dostopnosti oziroma sodelovanja potencialnega oškodovanca oziroma žrtve v postopku. O kakšni drugačni vlogi oškodovanca v obravnavanih novelah ne zasledimo nobenih določb. Žal, sprejeta rešitev, po mojem mnenju, odpira preveč neodgovorjenih vprašanj o stvarni in personalni pristojnosti ter izvajanju pooblastil, o čemer sem že govoril. Sprejeta rešitev na hitro in skozi stranska vrata korenito poseže v občutljivo delovanje do sedaj enovito organizirane kriminalistične policije. Ali je takšna rešitev pravilna in optimalna in ali to pomeni napoved oziroma predhodnico bodoče sodne policije, pa bo pokazal čas.

Literatura in viri

1. Bošnjak, M., (2006), Kdaj projekt Matko? *Pravna praksa*, leto 25/771-772, št. 49-50, str. 20-22.
2. Dimitrijević, V., Paunović, M., Đerić, V., (2004), *Ljudska prava – udžbenik* (elektronsko izdanje), Beogradski centar za ljudska prava, Dosije, Beograd.

⁵⁷ Podobno tudi Zidarjeva, 2006-A, citiram: »Glede na stališče ustavnega sodišča je mogoče pričakovati, da bodo pristojni državni organi začeli oblikovati nov instrument, ki bi *zunaj zdajšnjih kazenskopravnih mehanizmov* zagotovil neodvisno preiskovanje domnevnih posegov policije v človekove pravice.«

⁵⁸ Takšna oblika pritožbenega telesa, ki jo poznajo tudi določene tuje ureditve kot npr. Belgija in Združeno Kraljestvo, ima svoje prednosti in slabosti. Prednost je vsekakor v neodvisnosti ter nepristranosti delovanja. Slabost pa je v velikih finančnih in kadrovskih resursih ter v manku izkušenih preiskovalcev, ki bi lahko preiskovali takšne zlorabe.

⁵⁹ Predlagane oblike ne moremo enačiti s Komisijo Državnega zbora za pritožbe in peticije, ki nima preiskovalnih pooblastil, niti ne z *ad hoc* preiskovalno komisijo, ki jo lahko ustanovi Državni zbor na pobudo določenega števila poslancev.

⁵⁶ Institut policijskega pridržanja, po avtorjevem mnenju (prav tam: 21), zaradi dejstva, da je lahko osumljenec brez posebnega sodnega nadzora do 48 ur pod policijsko oblastjo, ne preprečuje domnevnega policijskega nasilja, temveč utegne nanj celo vzpodbudno vplivati.

3. **Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin.** Odbor ministrov Sveta Evrope. 4. november 1950. Ur. list RS, št. 33/94.
4. Jenull, H., (2007), Kritika (predloga) novele ZKP-H in ZDT-D, **Pravna praksa** št. 1.
5. Kečanović, B., Klemenčič, G., Zidar, K. in Pavlin, P., (2006). **Policijsko pravo in pooblastila, splošni del.** GV Založba, Ljubljana.
6. Klemenčič, G., Kečanović, B., Žaberl, M., (2002). **Vaše pravice v policijskih postopkih.** Založba Pasadena, Ljubljana.
7. Klemenčič, G., (2006). Matko proti Sloveniji – prezrto sporočilo iz Strasburga. **Pravna praksa**, št. 45, leto 25/767.
8. **Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja.** Generalna skupščina ZN. 10 december 1984. A/RES 39/46. Ur. list RS, št. 24/1993
9. **Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah.** Generalna skupščina Združenih narodov. 16. december 1966. Resolucija št. 2200 A (XXI).
10. Rover, C., (2002). **Služimo in varujemo:** Človekove pravice in humanitarno pravo za policijo in varnostne sile. Mednarodni odbor rdečega križa, Geneve.
11. **Splošna deklaracija človekovih pravic.** Generalna skupščina Združenih narodov. 10. december 1948. Resolucija št. 217 A (III).
12. Šugman, G. K., (2000). **Dokazne prepovedi v kazenskem postopku:** meje samoomejevanja držav. Ljubljana, Bonex.
13. Šturm, L. et al., (2002). **Komentar Ustave Republike Slovenije.** Fakulteta za podiplomske državne in evropske študije, Ljubljana.
14. Ustava Republike Slovenije, **Ur. list RS**, št. 33/91
15. Zakon o kazenskem postopku, (UPB-2), **Ur. list RS**, št. 96/04.
16. Zakon o kazenskem postopku, (UPB-2), **Ur. list RS**, št. 96/04.
17. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kazenskem postopku, (ZKP-H), **Ur. list RS**, št. 14/07.
18. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o državnem tožilstvu, (ZDT-D), **Ur. list RS**, št. 14/07.
19. Zidar, K., in Klemenčič, G., (2005). Kršitve človekovih pravic s strani policistov – neuspeh klasičnih nadzornih in pritožbenih mehanizmov. V: **Izzivi sodobnega varstvoslovja** (ur. Meško et. al), Univerza v Mariboru, Fakulteta za policijsko varnostne vede.
20. Zupančič B. M. et al. (2000). **Ustavno kazensko procesno pravo**, tretja spremenjena in dopolnjena izdaja. Pasadena, Ljubljana.

Dokumenti

- *Assenov v. Bolgarija*, 28.10.1998, App. 24760/94.
- *McCan in drugi proti Združenemu Kraljestvu*, 27.09.1995 (no.324), 21 E.H.R.R. 97.
- *Matko v. Slovenia*, 02.11.2006, App. no. 43393/98, <http://cmiskp.echr.coe.int/> dne 15.11.2006.
- *Rehbock v. Slovenia*, 28.11.2000, no. 29462/95, <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item>, dne 15.08.2006.
- Odločba Ustavnega sodišča RS št. U-I-13/94 z dne 21.01.1994, <http://odlocitve.us-rs.si/usrs/us-odl.nsf/o/>, dne 24.04.2006.
- Odločba Ustavnega sodišča RS št. Up-555/03-41 in Up-827/04-26 z dne 06.07.2006, <http://odlocitve.us-rs.si/usrs/us-odl.nsf/o/>, dne 03.08.2006.

The introduction of a prosecutorial police as a guarantee of more efficient investigation of cases of alleged state violence

Miroslav Žaberl, LL.B., Ministry of the Interior of the Republic of Slovenia, Štefanova 2, 1000 Ljubljana, Slovenia,
Lecturer at the Faculty of Criminal Justice and Security, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana, Slovenia

Human life, its physical and mental integrity and dignity are values which occupy the highest place in the hierarchy of human rights and are therefore protected by state constitutions as well as by a number of international instruments. However, precisely these rights tend to be violated by police officers and other officials in the exercise of their powers. International instruments thus impose on states the duty to abstain from intrusion into these rights. An important duty of every state is therefore to protect as efficiently as possible the aforementioned fundamental rights and to investigate in an impartial way all possible groundless infringements of these rights by repressive state agencies.

The Republic of Slovenia has been twice condemned by the European Court of Human Rights for inhuman police conduct in the last six years and in both cases it was reproached for not having taken enough care for the efficient investigation of the alleged police violence. The Slovene Constitutional Court has come to the same conclusion when deliberating on police measures taken in the case of the death of a suspect during his arrest by police. The principal topics addressed in this contribution are: what is supposed to be an independent investigation in Slovenia, has Slovenia gained an appropriate agency by the introduction of a special prosecution department with prosecution police and what other solutions to the problems considered in this paper are possible.

Key words: right to life, prohibition of torture, efficient investigation, prosecution

UDC: 351.74 + 343.353.13